



90. výročí založení společnosti ATAS dlouholetá tradice výroby elektromotorů v Náchodě

Díky celosvětovému rozvoji elektrifikace na začátku 20. století nastala příležitost pro podnikání v tomto oboru, té se chopil pan Josef Dítě, když založil v roce 1912 v Náchodě vlastní elektrozvodný závod. 1. světová válka ho však připravila o život a činnost firmy se na mnoho měsíců zastavila. Na konci roku 1918 oslovil vdovu po zakladateli, paní Marii Dítětovou, devatenáctiletý vyučený elektrikář Antonín Taichman s návrhem, aby obnovila živnost v oblasti elektroinstalací a jeho přibrala jako technického poradce. Společně začínali v krámkou s malou dílnou na náchodském náměstí, v rohovém domě č.p. 56, ústícím do Strnadovy ulice. Postupně se kromě elektroinstalací začali zabývat také opravami elektrospotřebičů a prodejem radiových přijímačů. Se společníci Marií Dítětovou založili firmu s ochrannou známkou ATAS - jako zkratku názvu Ant. Taichman a spol., elektroinstalační závod v Náchodě. Firma byla zapsána do rejstříku u obchodní komory dne 9.8.1928, což je považováno za oficiální datum založení společnosti.

Rostoucí prosperita firmy přinesla potřebu zvětšit podnikatelské prostory, proto najali místnosti v domě Emila Fuchse Na Parkánech, kde už pracovalo 20 zaměstnanců. V roce 1930 byl vyvinut první jednofázový motorek OM30 a tím odvážně zahájili vlastní výrobu elektrozařízení, následně se rozběhla výroba nástěnných a stolních ventilátorů. To se projevilo jako mimořádně prozřetelný krok, neboť přišla velká objednávka od firmy Baťa na ventilátory a otočné držáky reklam do výloh s obuvnickým zbožím. Také motorky do šicích strojů a vysoušečů vlasů začaly být velmi žádaným artiklem.

V roce 1936 se již vyráběly nejen jednofázové komutátorové motory, trojfázové motory s kotvou nakrátko, ale především pomalu otáčivé stropní ventilátory, o které byl mimořádný zájem v zahraničí, především v jižních státech. Tehdy se také objevila zajímavá objednávka z Avie Letňany na speciální motory do aerodynamického tunelu pro zkoušení dílů letadel. Rovněž jedinečná byla zakázka na model soustrojí pro vlak „Slovenská strela“, který pomohl ověřit základní funkce před samotnou stavbou vlaku. Široké spektrum výrobků zvládalo 60 zaměstnanců, ale situace v malých prostorech domu Na Parkánech už byla neudržitelná. Na základě velkorysé nabídky od Městské spořitelny v Náchodě firma v roce 1937 zakoupila bývalou textilku továrníka Josefa Barvínka Na Hamrech a provedla její rychlou přestavbu. Na jaře 1938 za přispění spediční firmy Šebestiána Welzela se celý podnik za jediný týden stihl přestěhovat do nových prostorů.

Při příležitosti 20. výročí samostatné republiky během letních měsíců roku 1938 se místní podnikatelé prezentovali na výsta-

višti Na Hamrech na výstavě Náchod 38. Účast na této výstavě byla pro ATAS příležitostí ukázat celý svůj výrobní program v samostatném stánku.

Poptávku po elektromotorech nezastavila ani 2. světová válka, takže dne 15. 8. 1942 mohl podnik oslavit svůj 100 000. výrobek. Postupně se rozšiřovaly výrobní i skladovací prostory a vzniklo vlastní učňovské středisko. Společnost v prvních letech války zaměstnávala 210–260 mužů i žen z okolí a tím, že dodávala pro německou armádu speciální motorky pro svinování antén pro letadla, nemuseli její zaměstnanci být totálně nasazení na území Německa. Rok 1944 však přinesl zvrát nejen na frontě. Zhoršily se podmínky každodenního života, pracovní morálka byla špatná, výroba klesala, obchody byly nejisté. Dne 30. 6. 1944 odstoupila paní Marie Dítětová ze spoluvlastnictví ve firmě a odprodala svůj podíl Antonínu Taichmanovi, který se tak stal jediným vlastníkem a současně vedoucím podniku. Během celé války se snažil podporovat rodiny svých zaměstnanců a to i těch, kteří v té době z různých důvodů zemřeli, a jejichž ženy a děti zůstaly bez prostředků. Osvobození v květnu 1945 přineslo politickou stabilizaci státu, ale situace otrěseného průmyslu v regionu se zkomplikovala. Dosavadní pracovníci, kteří před válkou utekli ze sudetského pohraničí, se tam vrátili, ženy našly znovu své místo v domácnostech. A tak měl ATAS na podzim 1945 jen 140 zaměstnanců. Ale o několik měsíců později se výroba elektromotorů začala opět rozvíjet a podnik také.

Po únorovém převratu byl podnik k 1. 4. 1948 dán do národní správy. Antonín Taichman v něm mohl zůstat a byl jmenován zmocněncem pro jeho řízení. Na konci června 1948, byl podnik se zpětnou platností zestátněn k 1. 1. 1948 a organizačně začleněn do Moravských elektrotechnických závodů n.p. Olomouc, a od té doby nesl zkrácený název MEZ Náchod n. p. I s ohledem ke zdravotnímu stavu krátce po svých 50. narozeninách Antonín Taichman odešel z funkce vedoucího závodu a tím definitivně skončil osobní vliv úspěšného podnikatele na chod jeho dřívější firmy. K náchodskému závodu byla v následujících měsících přičleněna zestátněná slévárna rodiny Porkertů v Bělovsi a také přiděleny nebo zakoupeny další znárodněné tovární objekty jako např. bývalá textilka Tramer a Köhner v nedaleké ulici Českých bratří, textilka Kodet a Nolč Na Skalce ve Starém Městě nebo objekty firmy Šram ve Velkém Poříčí. To všechno mělo zaručit plnění úkolů ve státem stanovených pětiletých plánech výroby elektromotorů. Firma v průběhu padesátých let také investovala do výstavby domů a bytů pro své zaměstnance a zaměřila se na postupné stavební úpravy v objektech všech svých



Antonín Taichman
– vizionář, uznávaný
odborník v oboru

provozů. Docházelo k přeskupování výrobních dílen a kancelářských ploch podle aktuální potřeby. V roce 1955 podnik oslavil svůj miliontý vyrobený kus a pracovníci vývojového oddělení přivedli na trh nový domácí spotřebič, jímž byl oblíbený kávomlýnek s typovým označením K2A, který zaujal svou spolehlivostí a nadčasovým designem, takže vydržel na trhu celých deset let a vyrobilo se ho 62 tisíc kusů.

Struktura výrobního sortimentu se na přelomu 50. a 60. let začala měnit, prosazují se tachodynamy, servomotory a miniaturní selsyny, motory pro domácí spotřebiče. Tehdejší počet zaměstnanců překročil magickou tisícovku. V roce 1961 se dostala do podnikového majetku bývalá textilka bratří Škodů ve Velkém Poříčí a ve stejném roce v Náchodě započala výstavba moderní čtyřpodlažní výrobní budovy, která v roce 1963 prošla kolaudačním řízením a byla uvedena do provozu. Současně byla postavena a zprovozněna trafostanice, neboť spotřeba elektrické energie s výstavbou nové výrobní budovy významně narostla. V roce 1965 se závod v Náchodě rozšířil o odkoupené stavební pozemky „na ostrově“, tedy na druhém břehu mlýnského náhonu, a tím byla umožněna výstavba dalších budov. V následujícím roce se podařilo vhodně upravit objekt Na Skalce na učňovské středisko pro výchovu cca 100 učňů v oboru elektromechanik, soustružník, frézař, nástrojař, zámečnický nebo obráběč kovů, tím si podnik zajistil novou generaci zručných a odborně zdatných dělníků.

Přelomový rok 1968, který přinesl politické a společenské změny, byl významný i v rámci podniku. Politický chaos, který přinesla okupace vojsk Varšavské smlouvy v srpnu, kdy tanky projely také Náchodem, se vyznačoval tím, že se podniková organizace KSČ soustředila na stabilizaci své pozice. Snažila se ovládnout především ty zaměstnance, kteří projevovali odpor a nespokojenost s politickou situací ve státě. Jisté uklidnění přineslo rozhodnutí o zavedení pětidenního pracovního týdne k 1. 10. 1968, neboť až do té doby se pracovalo také v sobotu dopoledne. Bohužel bez jakékoliv pozornosti ze strany vedení podniku se obešlo úmrtí zakladatele firmy, pana Antonína Taichmana dne 6. 7. 1969, v jeho nedožitých 70 letech. V té době však připomenutí kapitalistického, i když sociálně citlivého podnikatele nebylo už politicky přijatelné.

V 70. letech se výrobní program opíral především o indukční motory, selsyny, servomotory, motorčky pro zubolékařskou techniku, ale nově také o krokové motory pro rozvíjející se výpočetní techniku. Výrobní program v těchto letech byl atraktivní i pro zahraniční trhy. Velký objem motorů odcházel do Sovětského svazu, NDR a dalších zemí RVHP, některé motory se prosadily i v zemích západní Evropy. V polovině 70. let měl podnik již téměř 1500 zaměstnanců, pro jejich děti byla vystavěna sdruženými prostředky mateřská škola v Myslbekově ulici. Chod firmy zasáhly nejen politické, ale také přírodní vlivy. V červnu 1979 postihla oblast Broumovska blesková povodeň, která se s řekou

Metují přihnala i do Náchoda a zatopila přilehlé pozemky, tedy i areál podniku, jeho nádvoří a komunikace včetně přízemních výrobních a skladovacích ploch do výše cca 50 cm. Likvidace následků trvala několik dní a způsobila zdržení ve výrobě, které se muselo následně dohánět mimořádnými směnami.

Na začátku 80. let se začalo významně investovat do strojního vybavení, a to i vlastním vývojem a stavbou jednoúčelových strojů, které zajišťovaly sériovou výrobu komponentů především v závodě ve Velkém Poříčí. Mechanizační středisko se stalo prestižním pracovištěm, které dokázalo svými pokrokovými numericky řízenými jednoúčelovými stroji ušetřit pracovní síly a zvýšit produktivitu. Požadavky trhu na nové technologie přinesly vývojové novinky. Úspěšně se podařilo vyrobit prototypy bezkontaktních selsynů a nového typu krokového motoru pro numericky řízené obráběcí stroje, které se postupně dostaly do sériové výroby. Počet zaměstnanců podniku se zastavil v té době těsně pod hranicí 1600 osob. Když po 60 letech skončila k 31. 12. 1988 výroba šedé litiny ve slévárně, připravila firma pro následující roky komplexní rekonstrukci běloveského areálu. Toto rozhodnutí mělo příznivý vliv pro životní prostředí v Náchodě, především pro čistotu ovzduší.

Stejně jako v celém Československu také organizační strukturou MEZ Náchod otřásl události 17. listopadu 1989, které přinesly společenské a politické změny ve všech orgánech státu. Iniciativu po zrušení článku o vedoucí úloze KSČ převzala podniková organizace ROH v čele s mladými technickými pracovníky. Soustředěným tlakem postupně docílila výměny osob ve vedoucích funkcích podniku, aby se definitivně zamezilo vlivu KSČ na pracovní i mimopracovní záležitosti zaměstnanců.

V době přípravy na privatizaci státního podniku MEZ Náchod v roce 1990 v něm bylo zaměstnáno 1520 pracovníků a vyrobeno 1,25 mil. ks motorů. Zásadním mezníkem v životě firmy se po vypracování a schválení privatizačního projektu firmy stal den 1. 5. 1992, k němuž se vztahuje právní vznik akciové společnosti MEZ Náchod a.s.. Byla ustanovena dozorčí rada a představenstvo, nově vybráno vedení společnosti a stanovena nová organizační struktura. V nadcházejících měsících bylo třeba nastavit trend úsporných opatření, což znamenalo především vyhodnocení účelného využití majetku. V roce 1991 byla dokončena rekonstrukce areálu bývalé slévárny v Bělovsi na provoz centrální lisovny včetně tehdy moderního technologického vybavení. V druhé polovině roku 1992 došlo k prodejem některých nemovitostí (dům v Hurdálkově ulici s kinem Vesmír, krkonošská chata Na Lučinách). V roce 1993 byl prodán bývalý objekt textilky Tramer, jehož pozdější demolice umožnila vybudování supermarketů a parkovišť na dohled od sídla firmy. Na základě rozhodnutí valné hromady akcionářů s odkazem na svého zakladatele se od 1. 1. 1994 vrátila firma k původnímu označení ATAS včetně originálního loga a od 28. 12. 1998 má společnost



První obchod s dílnou na Masarykově náměstí



Dům v ulici Na Parkánech – bývalá textilka Emila Fuchse (výroba ATAS v l. 1930–1938)



až do současnosti název ATAS elektromotory Náchod a.s. Celkový rozvoj města Náchod po roce 1989 včetně nárůstu dopravy a s tím související nekomfortní převážení produktů z běloveské lisovny do obou provozů přispělo k rozhodnutí o výstavbě zcela nových dílen lisovny v hlavním závodě a odprodání areálu v Bělovsi zahraničnímu zájemci. V průběhu 90. let postupně docházelo k odprodávání dalších nemovitostí, především bytových domů a samostatných bytů, přičemž tento proces byl dokončen v roce 2003.

Vnitřní krizi společnosti spojenou se změnou odbytišť i díky rozpadu RVHP a pomalým získáváním zakázek v konkurenčním prostředí západní Evropy zažila společnost ATAS na přelomu milénia. Bylo zřejmé, že je třeba firmu zeštíhlit a zproduktivnit. V roce 2001 byl jmenován krizový management, který prosadil významné snížení počtu zaměstnanců.

Od roku 2002 s nástupem nynějšího ředitele se situace stabilizovala. Byla nastolena cesta postupného rozvoje výrobního programu v návaznosti na získávání nových zákazníků především v zahraničí, nejvíce v SRN, na Slovensku a v ostatních evropských zemích, i když nejsou výjimkou dodávky do zemí Asie, Afriky a Ameriky. Celosvětová rostoucí poptávka po komutátorových a indukčních elektromotorech, které tvoří významnou část nynějšího výrobního programu, po motorech s elektronickou komutací, případně po čidlech polohy (resolvery) je poten-

ciál, který firma má k dispozici. Bohužel současný počet cca 820 zaměstnanců nestačí následovat trend nárůstu poptávky, což znamená limit pro další rozvoj firmy, neboť nedostatek zručných a profesně zdatných uchazečů o práci brzdí možnost většího výkonu společnosti.

Z uvedeného stručného přehledu historie společnosti ATAS je patrné, že byl a po celou dobu 90 let svého trvání je významným zaměstnavatelem v rámci města Náchod a jeho okolí. Dokonce lze říci, že můžeme nalézt spojitost mezi 100. výročí založení Československa, činností této firmy a jejím zakladatelem, panem Antonínem Taichmanem, vizionářem v oblasti elektrotechniky, který v roce 1918 našel odvahu začít podnikat v oboru, kterému celý svůj život věřil. Je škoda, že jeho památce dosud nebyla věnována větší pozornost, což se snaží tento vzpomínkový text alespoň částečně napravit. Společnost ATAS elektromotory Náchod a.s. si chce letos, v 90. roce své existence, připomenout den narození svého zakladatele položením květin u jeho hrobu na náchodském hřbitově. Rovněž bychom při příležitosti našeho jubilea rádi uvítali návštěvníky v obou našich provozech v sobotu 15. 9. 2018, kdy se uskuteční Den otevřených dveří.

Z archivních dokumentů SOKA Náchod, MEZ Náchod n.p., ATAS elektromotory Náchod a.s.

zpracovala Ing. Miroslava Černíková



1938 ATAS – sídlo firmy Na Hamrech po r. 1937



Současný vzhled sídla firmy v ulici Bratří Čapků



Kávomlýnků se za 10 let vyrobilo 62 tis. kusů



Historický ventilátor z produkce ATAS